

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING DIQQATINI JAMLASH
ORQALI BILISH JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISH**

Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi
Qodirova Manzuraning Iftixorjon qizi

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15230695>

Annotatsiya. Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarning diqqatini jamlash va uni rivojlantirish jarayonlarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada, bolalar psixologiyasining dastlabki bosqichlarida diqqatning qanday shakllanishi va rivojlanishi haqida ilmiy yondashuvlar taqdim etiladi. Shuningdek, bolalarning diqqatini jamlashni rag'batlantirish uchun o'yinlar, mashqlar va pedagogik metodlarning samaradorligi muhokama qilinadi. Maqola diqqatning o'zgaruvchan va individual xususiyatlari, shuningdek, bu jarayonga turli tashqi va ichki omillarning qanday ta'sir ko'rsatishi haqida fikrlar bilan boyitilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha yosh, diqqatni jamlash, rivojlanish jarayonlari, bolalar psixologiyasi, pedagogik metodlar, o'yinlar va mashqlar, ta'lim jarayoni, tashqi va ichki omillar.

Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarning yoshiga mos ravishda faoliyatni boshqarish, diqqatni jamlash va maqsadga erishish jarayonlarini tushuntirish kerak. Chunki, maktabgacha yoshdagi bolalar o'z faoliyatlarini ongli ravishda boshqarish, imkoniga ega emaslar, shuning uchun ularning faoliyatini turli yosh bosqichlariga qarab boshqarish usullari farq qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik jihatdan sog'ligi juda muhim, chunki bu yoshdagi bolalar o'z shaxsiyatlarini, hissiyotlarini va ijtimoiy munosabatlarni shakllantira boshlaydilar. Psixologik sog'lik nafaqat bolalarning hissiy holati, balki ular o'zlarini qanday anglashlari, boshqalar bilan munosabatda bo'lishlari va dunyoqarashlarini shakllantirishlariga ta'sir qiladi. Quyida, maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik sog'ligi qanday bo'lishi kerakligini yoritib beraman: O'zini anglash va o'zlikni qabul qilish: Maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilar o'zlarini anglashni boshlaydilar. Ular o'zlarini va boshqalarni ajratishga, shaxsiy chegaralarni belgilashga harakat qiladilar. Bu jarayon bolaning o'zlik hissini rivojlantirishga yordam beradi. sog'lom o'zlik hissi va o'zini anglash — bu jarayonlarning rivojlanishi yoshga qarab o'zgaradi va har bir bolaning imkoniyatlari farq qiladi. Bu nafaqat bola yashayotgan sharoitlar, balki uning shaxsiy rivojlanishiga, temperamentiga va atrof-muhitga ham bog'liq. Sog'lom o'zlik hissi ya'ni, o'zini qadrlash va o'ziga ishonish bola psixologiyasida juda muhim, lekin bu bolaning rivojlanish darajasi va yoshiga mos holda shakllanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar hali o'z-o'zini anglash va o'zlikni qabul qilishni to'liq amalga oshira olishmaydi, lekin ular asta-sekin bu jarayonni o'zlashtiradilar. Bolalarni diqqatini jamlash orqali bilim berish — bu maktabgacha ta'lim jarayonida juda muhim va samarali usul. Maktabgacha yoshdagi bolalar diqqatlarini uzoq vaqt davomida biror narsaga jamlashda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin, chunki ularning diqqat qobiliyati hali rivojlanmagan. Shuning uchun, bolalarning diqqatini jamlash va unga asoslanib bilim berish jarayonini quyidagi usullar yordamida amalga oshirish mumkin.

Bola diqqatini jamlash uchun faoliyat qiziqarli va interaktiv bo'lishi kerak. Bolalar o'zlari qiziqayotgan va faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lgan mashg'ulotlarga ko'proq e'tibor beradilar. O'yinlar orqali bolalarni faol ishtirok etishga undash mumkin. Masalan, ranglar yoki shakllar bilan bog'liq o'yinlar, hayvonlar haqidagi o'yinlar yoki masalalar bolalarning diqqatini jamlashni osonlashtiradi. Bolalar bilan faol muloqot qilish, ular bilan qo'shma ishlarni bajarish, masalan, rasm chizish, modellash, yoki qo'l mehnati bilan shug'ullanish, diqqatni jamlashda samarali bo'ladi. Maktabgacha ta'lim faolyat eng asosiy inobatga olinadigan holat mazmunli qisqa va maqsadga yo'naltirilgan mashg'ulotlar bo'lishi kerak, chunki bolalar uzun vaqt davomida biror narsaga e'tibor bera olishmaydi. Shuning uchun, mashg'ulotlarni qisqa, lekin samarali qilish zarur. Har bir mashg'ulotning aniq maqsadi bo'lishi kerak, bu bolalarga nima uchun ishlayotganliklarini tushunishga yordam beradi. Qisqa muddatli mashg'ulotlar: 5-10 daqiqa davomida biror

mashg'ulotga e'tibor berish bolalar uchun yaxshi bo'ladi. Bunda ular diqqatni jamlab, qisqa va aniq maqsadni amalga oshiradilar. Maqsadni aniqlash: Har bir mashg'ulotning boshlanishida bolalarga uning maqsadi tushuntirilishi kerak. Masalan, “Bugun biz ranglarni o'rganamiz va ular bilan rasm chizamiz!” degan tarzda. Ushbu faolyatlar davlat nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yosh guruhlariga mos ravishda bo'lishi lozim.

Birinchi guruh: Kichik yoshdagi bolalar(3-4 yosh). Bu yoshdagi bolalar uchun faoliyatni boshqarish juda oddiy va intuitiv bo'lishi kerak. Bolalar bu yoshda ko'proq o'yinlar orqali o'rganishadi, diqqatni qisqa muddatga jamlay olishadi va ularning faoliyati ko'pincha tasodifiy va spontandir.

Faoliyatni boshqarish: Kuchaytirish, susaytirish, tezlashtirish, sekinlashtirish Faoliyatni kuchaytirish: Ushbu yoshdagi bolalar uchun faoliyatni kuchaytirish, ko'proq jismoniy va qiziqarli o'yinlar orqali amalga oshiriladi. Misol uchun, ularga rangli o'qlar yoki shakllar yordamida ta'lim berish. Faoliyatni susaytirish: Bu yoshda bolalar qisqa muddatli e'tibor va faoliyatga ega, shuning uchun agar faoliyat uzoq davom etsa yoki ular charchasa, dam olish vaqti kerak bo'ladi. Faoliyatni tezlashtirish: Kichik yoshdagi bolalar uchun tezlashtirish ko'proq qiziqarli va rag'batlantiruvchi elementlar yordamida amalga oshiriladi. Masalan, o'yinlar orqali faoliyatni tezlashtirish mumkin. Faoliyatni sekinlashtirish: Agar bola faoliyatga diqqatini jamlay olmayotgan bo'lsa yoki charchagan bo'lsa, faoliyatni sekinlashtirish va unga dam olish imkoniyati yaratish zarur. 5-6 yoshdagi bolalar uchun faoliyatni boshqarish va yo'naltirish, ularning mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam berishi kerak. Bu yoshdagi bolalar ko'proq o'zlariga ishongan holda harakat qilishni boshlaydilar, lekin ular hali ham qo'llab-quvvatlash va yo'l-yo'riqqa muhtoj. Ularni samarali yo'naltirish uchun bir necha amaliy usullarni qo'llash mumkin. Bolalarga aniq va sodda vazifalar berish, ular faoliyatni boshqarishda o'zlarini ko'proq erkin va ishonchli his qilishlariga yordam beradi. Vazifalar qanchalik oddiy va aniq bo'lsa, bolalar shunchalik muvaffaqiyatli bajaradilar. Ijobiy Rag'batlantirish va Tashakkur Bolalar muvaffaqiyatli bajarilgan har bir kichik vazifani baholash va rag'batlantirishni yaxshi ko'radilar. Bu ularni keyingi vazifaga rag'batlantiradi va faoliyatni davom ettirishga undaydi. Har bir faolyatni oxirida rag'bat qilish kerak va kichik maslahatlar berish lozim. Bolalar 5-6 yoshda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantira boshlaydilar. Ularni guruhda faoliyatni boshqarish va boshqalar bilan hamkorlikda ishlashga yo'naltirish muhim. Masalan: “Hamma o'yinchoqlarni bo'lishing, bir-biringizga yordam berishga harakat qiling”. Navbat kutish va birgalikda ishlashni o'rgatish: “Endi navbat bilan o'ynaymiz. Har biringiz o'z navbatingizda yordam bering. Qoidalarga Amal Qilishni O'rgatish- bolalar bu yoshda qoidalarga rioya qilishni o'rganishlari kerak. Ularni tartibga solish va qoidalar asosida faoliyatni boshqarish muhimdir. Qoidalarga amal qilish bolalarga o'zlarini boshqarishni o'rgatadi. Masalan: Biz o'yin tugagandan keyin o'yinchoqlarni yig'ishimiz kerak. Qoidalarga rioya qilishni mustahkamlash: “Har birimiz o'z joyimizga o'tib, kutamiz. O'zini Boshqarishni O'rgatish- bolalar o'z harakatlarini boshqarishni o'rganishlari kerak. Bu ularni o'z vaqtlarini boshqarish, diqqatni jamlash va o'zlarini to'g'ri tutish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ko'rsatma va nazorat qilish: Endi o'z harakatlaringni diqqat bilan amalga oshirib, vazifani tugatishga harakat qil. Bolalarni mustaqil boshqarishga tayyorlash -bolalar 5-6 yoshga kelib o'zlarini boshqarishni o'rganishlari kerak, lekin ular uchun mustaqil ishni qadam-baqadam o'rgatish zarur. Masalan: “Bugun biz biror ishni yakunlashni o'rganamiz. Qaysi rangdagi shakllarni joylashtirishni boshlashni xohlayapsiz?” Yo'naltirish: “Har bir shaklni tartibda joylashtiring, keyin esa biror narsa yaratish uchun o'z ranglaringizni tanlang”. 7 yoshli bolalar Maktabgacha ta'limning yakuniy bosqichi: Bu yoshda bolalar ko'proq mustaqil harakat qilishni o'rganadilar va ular o'z faoliyatlarini to'liq boshqarish imkoniga ega bo'lishadi. Faoliyatni boshqarish, bolalarni o'z vaqtlarini to'g'ri tashkil qilishga, kerakli ishlarni rejalashtirishga va bajarishga o'rgatadi. Bu yoshdagi bolalar uchun faoliyatni boshqarish, ayniqsa, bir nechta ishni birgalikda bajarish, o'zgarishlarga moslashish va muammolarni hal qilishga yordam beradi. Maktabga tayyorgarlik jarayonida, bolalar o'z faoliyatlarini ko'proq boshqarish orqali o'zlariga bo'lgan ishonchni oshiradilar va yangi o'quv yili uchun tayyorlanadilar. Ijtimoiy ko'nikmalar

rivojlanadi, chunki bolalar o‘zaro o‘yinlarda o‘z navbatini kutishni, boshqalar bilan muvofiqlikda ishlashni va guruhda faoliyatni boshqarishni o‘rganadilar.

Bola tayyor iroda bilan tug‘ilmaydi. Maktabgacha tarbiya yoshidagi davrda bola irodasini o‘stirishda oila va yaqin atrofdagi sotsial muhit nihoyatda katta ro‘l o‘ynaydi . Bola hayotida ko‘proq uning o‘z tashabbusi bilan uyushtirilgan o‘yin harakatlari asosiy o‘rinda turadi. Hozirgi kunda Maktabgacha ta’lim tashkilot faoliyati yanada takomilashib bormoqda, maktab faoliyatining ayrim ta’lim jarayonlari maktabgacha ta’lim tashkiloti zimmasiga yuklatildi. Ilgari maktabgacha talim tarbiyalanuvchisini faqatgina qamarab turish bo‘lsa hozirgi kunda esa Bolalarni yosh guruh mos ravishda diqqatni jamlash orqali bilimlarni bilish. 5-6 yoshdagi bolalarni faoliyatni boshqarish va yo‘naltirishda qo‘llash juda muhimdir. Ularni mustaqil ishlashga rag‘batlantirish, ammo ularni doimo nazorat qilish va yo‘naltirish zarur. Bu yoshdagi bolalar uchun faoliyatni boshqarishda qadam-baqadam rag‘batlantirish, o‘z vaqtini boshqarish, ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish va qoidalarga amal qilish muhim sanaladi. Shuningdek, bolalar qoidalarga rioya qilishni o‘rganishda o‘zlarini rivojlantiradilar, bu esa ularga yanada muvaffaqiyatli bo‘lishlariga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.X.Toxtaxodjaevaning umumiy tahriri ostida. Pedagogika darslik.T.: O‘zbekiston faylasuflari Milliy jamiyati, 2010.
2. Qodirova F.R, Toshpo‘latova SH.Q, Kayumova N.M., Agzamova M.N. “Maktabgacha pedagogika” T.: Tafakkur, T- 2019. Darslik.
3. D.R. Babaeva. “Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi” T.: “Barkamol avlod fayz” 2018 y. Darslik.
4. Takomillashtirilgan ”Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi, T- 2022 y.
5. Qodirova.N.R. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISH //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – C. 109-111.